

Alfacursisten naar de brugklas

In Amsterdam heeft de gemeente het initiatief genomen om de alfabetisering drastisch op de schop te nemen. Het resultaat: doorlopende alfatrajecten op maat. Kaatje Dalderop vroeg betrokken partijen naar hun mening.

KAATJE DALDEROP / ZELFSTANDIG ADVISEUR, ARNHEM

Al jaren kampte de alfabetisering in Amsterdam met teleurstellende resultaten. De doorstroming van cursisten vanuit webtrajecten naar het inburgeringstraject en het bijbehorende examen verliep moeizaam. Ans Roest, beleidsmedewerker Educatie en Inburgering bij de Dienst Werk en Inkomen (DWI) van de gemeente Amsterdam zegt hierover: 'Het was in Amsterdam gebruikelijk eerst te alfabetiseren en dan in te burgeren. In een onafhankelijk assessment stelden we vooraf vast hoe lang het traject moest duren. Na het alfabetiseringstraject deden we dan nogmaals een assessment, waarin werd vastgesteld of het alfabetiseren gelukt was. Meer dan 60% van de leerders werden niet gealfabetiseerd, in elk geval niet voldoende om te kunnen doorstromen. Daarvoor moest een oplossing gevonden worden.'

Expertmeeting

Daarom werd begin januari een expertmeeting georganiseerd, waarvoor verschillende betrokkenen bij het alfabetiseringsonderwijs, uit

Amsterdam en uit de rest van het land, werden uitgenodigd. Centraal stond de vraag wat de sleutel zou kunnen zijn tot verhoging van het rendement.

Ans Roest: 'Wat ons in die expertmeeting duidelijk werd, is dat er verschillende typen alfacursisten bestaan, onderscheiden naar vermogen tot leren, die niet met z'n allen op dezelfde wijze van hetzelfde aanbod zullen kunnen profiteren. De verschillende leerprofielen zijn bovendien niet onmiddellijk na de intake duidelijk. Daarom zou het traject moeten beginnen met een periode waarin de leerders al les krijgen maar waarin ook goed wordt gekeken naar wat iedere cursist in huis heeft. Pas na deze periode kan dan een goede trajectbeslissing worden genomen.' Deze 'startfase' werd vergeleken met een brugklas: op basis van hun capaciteiten gaan de leerders verder met hun traject.

Een ander punt dat op de expertmeeting aan bod kwam, was de noodzaak doorlopende trajecten richting inburgering te ontwerpen. Door de bekostigingssystematiek,

waarbij alfabetisering uit webmiddelen wordt betaald en inburgering met Wi (Wet inburgering)-geld, vindt er op dit moment vrijwel altijd een knip in het traject plaats. Leerders ronden het alfabetiseringstraject af en komen daarna in aanmerking voor het inburgeringstraject. Daar worden zij samen met leerders die wel jeugdonderwijs hebben genoten in een groep geplaatst en vallen vaak uit als gevolg van specifieke alfaproblemen, zoals een lager lees- of schrijftempo of het ontbreken van strategische vaardigheden. Anderzijds doen ze ook veel dingen dubbel, zoals de training van de mondelinge vaardigheden. Na de expertmeeting heeft DWI besloten de alfagroep die het inburgeringsexamen als doelperspectief heeft daartoe in een doorlopende leerlijn op te laten leiden, met een specifieke didactiek op maat en zonder dubbelingen.

Ans Roest: 'Wat de expertmeeting ons ook opleverde, was het inzicht dat taalverwerving zeker zo belangrijk is als het leren lezen en schrijven. Als participatie je hoofddoel is, dan moeten

mensen zich in elk geval mondeling kunnen redden.'

Aanbesteding

In het voorjaar van 2010 schreef de gemeente Amsterdam een aanbesteding uit voor een pilot Alfabetisering, waarin de genoemde inzichten uit de expertmeeting waren verwerkt. Het gaat om doorlopende geïntegreerde duale trajecten. Een geïntegreerd traject integreert hier alfabetisering en inburgering. Duaal wil zeggen dat taalleren en participeren worden gecombineerd. Het doel van de pilot is om na te gaan of de herinrichting van de trajecten leidt tot vergroting van het rendement. De trajecten moeten maatwerk leveren voor drie onderscheiden leerdersprofielen: snel, midden en langzaam. Het doel van deze trajecten is het behalen van de inburgeringsdoelstellingen, maar dit behoeft enige nuance. Ans Roest van DWI Amsterdam: 'We willen bereiken dat meer mensen een passend traject ontvangen. Dat traject ronden ze af met een certificaat of examen. Dat voelt voor de deelnemers ook beter.' Alleen van de snelle leerders, die kansrijk en leervaardig zijn, wordt verwacht dat zij een volledig inburgeringsexamen halen. De leerders uit de middengroep doen onderdelen van het inburgeringsexamen: het praktijkdeel en de Toets Gesproken Nederlands (TGN). Of ook Kennis Nederlandse Samenleving (KNS) en het Elektronisch Praktijkexamen (EPE) kunnen worden gedaan, wordt per cursist bekeken. Dit programma wordt aangeduid als 'inburgering-light'. Het alfabetiseringsdoel is gesteld op Alfa B. De langzame groep doet een op participatie gericht traject en sluit dat af met de Toets Gesproken Nederlands.

Daarnaast leggen deze leerders een portfolio aan. De eisen die aan het portfolio van de langzame leerders worden gesteld, liggen lager dan de eisen die gesteld worden aan een inburgeringsportfolio.

Voor de langzame leerders duurt het gehele traject twaalf maanden. De totale trajectduur voor de leerders uit de snelle en middengroep is zestien maanden. Voor alle groepen geldt een startfase van vier maanden. In de startfase wordt al gewoon met het traject begonnen, maar wordt de leerder ook uitgebreid geobserveerd. Hiervoor liet de gemeente een observatie-instrument ontwikkelen: het Instrumentarium Startfase Alfabetisering Amsterdam (ISAA). Na afloop van de startfase wordt opnieuw bekeken hoe het traject het beste vervolgd kan worden.

De pilot

Vier aanbieders werden geselecteerd om binnen de pilot het aanbod uit te voeren. Het betreft het ROC van Amsterdam, SIPI (Stichting voor Interculturele Participatie en Integratie), Impuls en AKROS. De aanbieders zijn blij met de pilot, die voor een belangrijk deel ontworpen is in de expertmeeting. Ze vinden dat er echt geluisterd is naar hun ideeën en verwachten dat daardoor belangrijke stappen kunnen worden gezet. Damayanti Gunawan, inhoudelijk verantwoordelijk voor taal en inburgering bij SIPI: 'De pilot is een échte pilot. We hebben intensief inhoudelijk overleg, echt open overleg, waarbij de traditionele verhouding tussen opdrachtnemer en opdrachtgever is doorbroken. Als je niet alleen maar hoeft te bewijzen hoe goed je bent, haal je als taalaanbieder ook het beste uit jezelf en kun je

samen zoeken naar oplossingen voor de dingen waar je tegenaan loopt.' Annet Markenhof coördineert de pilot bij Impuls. Het onderscheid in drie cursistprofielen vindt ze een belangrijke verbetering. 'Het draait niet puur om alfabetiseren. Voor de langzaamste groep is participatie het doel. Dat is realistisch.' Ook Marijke Koppers, docent bij het ROC van Amsterdam, noemt het onderscheiden van de drie profielen iets 'om blij mee te zijn'. 'Voorheen had je toch een standaardtraject waarbij je deed of alle alfacursisten hetzelfde zijn. Nu heb je voor de leerders die het aankunnen een doorgaande lijn naar het inburgeringsexamen. Als ze al kunnen inburgeren dan is een doorgaande leerlijn een voorwaarde. Als ze na de alfabetisering niet een onderhoudsdosis lezen en schrijven krijgen, dan wordt het niveau snel weer slechter. Ook het lesmateriaal dat we in de "normale" inburgeringscursussen gebruiken, vinden we minder geschikt voor de alfadoelgroep; gedramatiseerde filmpjes, humor, het wordt allemaal niet zo makkelijk begrepen door een alfaleerder. We kiezen nu voor materiaal dat meer sec en informatief is.' Damayanti Gunawan: 'Het belangrijkste is dat we van dat stapeldenken zijn afgestapt!' Damayanti Gunawan is erg te spreken over de startfase. Voorheen werden de leerders door de klantmanager doorverwezen met een label 'snel', 'gemiddeld' of 'langzaam'. Daar hing dan de trajectduur vanaf. Nu worden ze nog wel via de klantmanagers aangeleverd en zelfs ook gelabeld, maar daarna heb je toch vier maanden de tijd om veel uitgebreider naar de leerders te kunnen kijken en een diagnose te stellen. Er zijn een heleboel factoren die meespelen bij de vraag hoe snel

iemand kan leren en welk niveau hij of zij kan bereiken. Het aanbod dat de leerders in de startfase ontvangen is nog wel een puzzel. 'Je wilt er toch rekening mee houden dat wat je vooraf dacht, niet klopt. Dus in grote lijnen zou je iedereen hetzelfde programma willen geven, zodat je leerders niet op voorhand al kansen ontnemt. Maar tegelijk wil je maatwerk leveren. We zijn nog maar net begonnen, maar ik kan me voorstellen dat je niet in alle gevallen vier maanden zult doorgaan met een bepaalde aanpak. Heel snelle leerders zul je snel laten doorgaan, en heel langzame leerders, bij wie het alfabetiseren met bijvoorbeeld de structuurmethode helemaal niet aanslaat, zul je misschien al sneller alleen nog een aantal woorden aanbieden via de globaal methode.' Jacqueline Weijer werkt bij AKROS en is als projectcoördinator en docent betrokken bij de pilot. Ze vindt het vooral aantrekkelijk dat er nu eens gekeken wordt naar een doelgroep waarvoor normaal weinig aandacht is. 'Wij hebben vooral veel ervaring met de langzaamst lerende doelgroep. Vaak zijn dit echt heel moeilijk lerende en zeer geïsoleerde mensen. Voor ons is participatie daarom cruciaal. Als je taal niet kunt toepassen, beklijft het niet. Je moet op zoek naar succeservaringen; dat mensen beginnen te geloven in zichzelf. Ze komen vaak binnen met de gedachte "Ik kan niet leren". Als ze dan merken dat ze toch wel wat kunnen leren, dan is dat heel belangrijk.' Marijke Koppers beaamt dat de focus op participatie en 'dingen doen in de eigen buurt' een goede keuze is voor de langzaamste leerders. 'Voorheen probeerden we de hele groep te alfabetiseren. Maar er zijn leerders bij, bij wie dat niet lukt. Mondelinge vaardigheden, een portfolio op maat,

daar hebben ze veel meer aan.'

Voor de onderwijsaanbieders is de trajectduur wel een belangrijk punt van zorg. Jacqueline Weijer: 'De snelst lerende cursisten krijgen zestien maanden. Daarin moeten we alfabetiseren en ook nog inburgeren. Dat is echt erg kort, hooguit misschien haalbaar voor anders-gealfabetiseerden. En er zal misschien echt wel een keer een potentiële gymnasiast tussen zitten, maar over het algemeen is de tijd denk ik te kort. De startfase en het observatie-instrument zijn daarom cruciaal. We hebben de tijd om naar de ontwikkeling van de leerders te kijken. Als ze binnenkomen met een advies voor het snelste traject kunnen we eerst kijken of dat echt past en haalbaar is.'

Ans Roest geeft toe dat zestien maanden kort is, maar denkt dat het moet kunnen: 'Alle trajecten zijn intensief. Bovendien leveren we veel meer maatwerk dan voorheen. En het heeft simpelweg ook met middelen te maken. Er is een beperkt budget. Daar moeten we het voor doen.'

Impuls opereert vooral in Nieuw-West (Amsterdam) en heeft veel ervaring met alfabetisering en activeringstrajecten. Toch gaan ze in het kader van de pilot niet gewoon op de oude voet verder. Annet Markenhof: 'Wat wij in het verleden hebben gemerkt bij de alfagroepen is dat er enorm veel problemen zijn bij de deelnemers. Ze zijn vaak ziek, veel deelnemers hebben het druk met mantelzorg en er kunnen grote persoonlijke problemen spelen. Docenten willen daar best naar luisteren, maar ze zijn niet altijd toegerust om er adequaat op in te spelen. In de pilot kiezen wij daarom voor de inzet van getrainde inburgeringscoaches. Deze coaches ontvingen afgelopen winter een training die door SIPI werd uitgevoerd.

De coaches komen uit de eigen gemeenschap en kunnen in de eigen taal met de cursisten praten. Dan is het makkelijker om een band op te bouwen, te bespreken hoe het gaat en waar nodig door te verwijzen.'

Een andere vernieuwing die Impuls zal doorvoeren, is het geven van motivatietraining. 'We willen aandacht besteden aan zaken als het zelfbeeld van de cursist en waarom leren belangrijk is. We hopen dat leerders dan minder snel afhaken en geregeld naar school komen. Want eigenlijk is niet zozeer de uitval, als wel de presentie vaak een probleem. Dat hopen we te verbeteren.'

Voor SIPI is een motivatietraining of empowerment niet nieuw. Het is een van de pijlers waar het aanbod van SIPI op rust. Damayanti Gunawan: 'Om te kunnen leren moet aan bepaalde voorwaarden worden voldaan. Vaak moeten mensen eerst bepaalde beelden "opruimen" zodat er ruimte ontstaat. Dat kunnen verschillende dingen zijn, bijvoorbeeld boosheid omdat de kans om te leren niet jaren eerder is gegeven of genomen. Bij SIPI heeft Souad Salama vooral deze training ontwikkeld. Zij ontdekte dat de bestaande aanpak, gericht op het beantwoorden van vragen als "Wie ben ik?" "Wat wil ik?" erg westers is en niet aansluit bij mensen die niet uit een "ik-cultuur" afkomstig zijn. Praten en denken vanuit het "ik" is niet vanzelfsprekend. In de training die SIPI uitvoert, gaan deelnemers op zoek naar ruimte en motivatie om te leren.' De pilot in Amsterdam omvat een totaalpakket van vernieuwingen in de organisatie, de cursusinhoud en in de samenwerking tussen gemeente en onderwijsaanbieders. Het ziet er zonder meer veelbelovend uit. We hopen u over enige tijd over de resultaten te kunnen bijpraten.